

117. i 118.). Mi jedno znamo sigurno: Deus neminem deserit, nisi deseratur: Bog ne zapušta čovjeka, osim ako čovjek zapušta Njega. — Konačni sud ostavljamo Bogu. Realnost, a pogotovo ljudska duša, tako je kompleksna, tako bogata, da je ne možemo potpuno uhvatiti u misaone kalupe. I duševno stanje Renana u doba krize prikazuje se tako zamršeno, tako uzburkano, da ga je teško analizirati u svim potankostima, a još teže povezati sve elemente u logičku cjelinu.

Jedno uzalud tražimo kod Renana u ovo doba: priznanje svoje nemoći i ponizni vapaj za pomoć. On će ostaviti svog Boga u oktobru 1845., a u isto vrijeme u samoći Littlemorea blizu Oxforda svršavao John-Henry Newman svoje djelo o razvitku kršćanske dogme pišući: »To bijahu misli čovjeka, koji je dugo, ustrajno i ponizno molio, da Premilosrdni ne prezre djelo ruku svojih i da ga ne ostavi samom sebi, dok je još, nejasna pogleda, teška srca, u stvarima vjere mogao upotrijebiti samo razum«. Nekoliko dana kasnije stupit će Newman u krilo katoličke Crkve. I Renan i Newman morao je da bježe težak boj za najveće dobro čovjeka: svetu vjeru. Jedan i drugi pevući će svojim idejama na hiljade za sobom. No Newman u zrelosti svoje Jobe i u naponu svoje umne snage, poniznošću, molitvom i ustrajnim radom dolazio u luku integralne istine, Renan pak, u dobi, kad se nikako još ne bi smio potpuno pouzdati u se, traži oslonjen sam na se smisao života i svijeta te spušta svoj čamac na uzburkano more bez zvijezde, da tu luta u tami do kencana (cfr. Etudes 1902. 25. nov.).

I. Kozelj D. I.

Spiritizam i katolička Crkva.

Što je manje vjere u svijetu, to je više sujevjerja. To se opaža osobito u naše dane iza rata, koji je u masama porušio ograde čudoređa i tako umanjio upliv i jasnoću vjere. Valjda nikada nije tako cvjetao okultizam, teozofizam, antropofizam, spiritizam kao sada. Ovaj je i regbi nadmašio sva dosadašnja sujevjerja.

Katolička Crkva, kao dobra majka i naša učiteljica, ne može hladno gledati ovo širenje spiritizma, pa je progovorila u više navrata i upozorila vjernike na tu duševnu zarazu i pogibelj. A to je ona učinila iz dubokih i opravdanih razloga.

I.

U prvoj se polovici prošlog vijeka širio »magnetizam« te »mesmerizam«, koji su imali mnogo spiritističkih elemenata. O prvom je izišla 23. 6. 1840. ova odluka: »Ako nema nikakove varke, gatanja, izričitog ili uključivog zaziva đavla, uporaba magnetizma nije moralno zabranjena, ako ipak ne smjera prema nedozvoljenom cilju ili ma bilo kako lošem. Aplikacija pak načelâ i sredstava samo fizičnih za stvari i učinke uistinu nadnaravne, da ih fizički protumačiš, nije nego prevara skroz nedozvoljena i heretična« (Collect. S. Congr. De Prop. fide, Romae 1893. n. 1743). — Kongregacija je sv. Oficija 4. 8. 1856.

razaslala biskupima pismo, u kome ovo čitamo: »Ljudska je zloba tako narasla, da su ljudi zanemarili dozvoljeno gojenje znanosti, a radije podoše za znaličnošću i to na veliku štetu duše i građanskog društva, te se hvastaju da su našli način proricanja. Tako se neke žene bave sljeparijama tako zvanog *sonambulizma* i *bistrog videnja* uz kretanje ne vazda čedne; one vele, da gledaju sve, što je nevidljivo, i lakoumno se usuđuju da raspravljaju o istoj vjeri, izazivlju duše mrtvaca, primaju odgovore, da nepoznate i daleke stvari otkrivaju. U svim se ovim stvarima, ma kojim se umijećem ili obmanom one služile, nalazi prevara sasna nedozvoljena i sablazan protiv čudorednog poštenja, jer se upotrebljava fizička sredstva za učinke nenaravne« (ib. n. 1754).

Sv. Penitencijarija je 1. 2. 1882. zabranila i pasivnu prisutnost kod spiritističkih sjednica, bio radi sablazni bilo poradi pogibelji. I sv. je Oficij 30. 3. 1898. zabranio izazivanje duša pokojnikâ. Ovoj je vlasti predložen bio ovaj upit i molba za dozvolu: Ticij, odstraniv svako općenje sa zlim duhom, običaje zazivati duše mrtvaca. U tu svrhu on ovo čini: Sam moli sv. Mihovila arhandela, neka dozvoli da se može razgovarati s duhom stalne osobe. Zatim pripravi ruku na pisanje i iza nekoliko časaka osjeti na njoj da ga udara tuda sila i tako oćuti prisutnost duha. Tom duhu on na to oćituje ono, što želi znati, a ruka napiše odgovore na njegova pitanja. Ti odgovori ne sadrže ništa, što je protivno nauci katoličke Crkve o budućem životu; obično se tiću stanja koga pokojnika, utjehe i upokojenja nužnog dotičnoj duši itd. — Na taj je upit i obrazloženje sv. Oficij odvratio: Kako je prikazano ne dozvoljava se.

Na ovo pitanje: »Da li je dozvoljeno po tako zvanom *mediumu* ili bez medija, upotrijeбивši hipnotizam ili ne, prisustvovati ma kojim govorima ili pojavama spiritističkim, bilo to u obliku poštenja ili pobožnosti, bilo pitajući duše ili duhove, bilo slušajući odgovore, bilo samo gledajući, pa i protestujući u sebi ili izričito da ne želiš imati nikakvog odnošaja sa zlim duhovima« — i opet glasilo je odgovor sv. Oficija: »U svemu negativno« t.j. potpuno je zabranjeno (29.IV. 1917).

Katolički teolozi vele, da je spiritizam u sebi zla stvar, pa teško griješi onaj, koji se bavi njime. Tu ne vrijedi nikakav izgovor niti dobra nakana. Ovdje dakle ne koristi, ako rečeš da nemaš posla s đavlom, nego samo s anđelima i dobrim dušama pokojnikâ. Riječima jedno veliš, činom drugo hoćeš. Dobra nakana nikada ne mijenja čin, koji je po svojoj naravi loš. No Crkva uz to zabranjuje i znatiželjno gledanje spiritističkih pokusa, jer i time čovjek sudjeluje lošem činu i pri tome se izlaže velikoj pogibelji za svoju vjeru i čudorede. Zato po Ferreresu (Comp. theol. moralis, 1921, t. I., p. 2264) i drugim moralistima ispovjednik ne smije odriješiti osobe, koje ne će da se iskreno odreknu spiritizma.

Crkva u svim ovim odredbama postupa mudro a to ćemo vidjeti, ako ogledamo nekoje razloge.

II.

Ima više razloga zašto je Crkva naša tako stroga glede spiritizma. Navesti ćemo samo dva: spiritizam širi protukršćanstvo i potkopava čudorede.

1. Apostol je spiritistički Alban Kardec*) g. 1857. objelodanio »Livres des Esprits« (Knjigu duhova), u kojoj je prikazao spiritističke objave u raznim prigodama. Tu se vidi, da i spiritizam ima svoju nauku, svoje vjerovanje, svoj katekizam i svoju filozofiju. Pri tome je dakako kao i muhamedanstvo mnogo toga uzeo iz kršćanske objave, dijelom pak upada u panteizam ili u reinkarnaciju gnosticizma i neoplatonizma. Ništa nema originalna, pa ni pitanje »medija«. Čujmo tu nauku.

»Spiritizam nije došao da poruši kršćansku nauku, nego da je razvije i usavrši. S njime počinje novo doba«. Bog je uzrok svega. O njemu ovise duhovi i materija. Ljudske su duše utjelovljeni duhovi. Iza smrti duša ide med duhove i čeka novo utjelovljenje; pri novom utjelovljenju zaboravi svoju prošlost. To je neka vrst platonizma. Za ovozemnog života ima jednu dužnost: bratsku ljubav (izvan nje nema spasa).

Da li je Bog osobno biće, različito od svijeta? Na to spiritizam ne odgovara bistro. Metafizika je strašilo. I o Providnosti zavijeno govori. Bog se ne upliće u prirodu, te ne pravi čudesa, jer bi se ona protivila njegovoj mudrosti. To je već potpuni deizam, vjera slobodne zidarije.

Spiritizam nadalje vjeruje u spiritualizam, t. j. da duša živi i iza smrti tijela. To je jedino dobro, što je spiritizam pružio spiritistima; on je porušio materijalizam. No on tu nije originalan. A i tu nauku ne prikazuje bistro kako to čini kršćanstvo. Ovo nas uči, da se rodimo u istočnom grijehu, koga se oslobodimo pomoću krštenja, te za osobne grijehе moramo zadovoljiti Božjoj pravdi. Spiritizam nijeće istočni grijeh i veli, da se ponovno utjelovljujemo za kaznu predašnjih grijehа. Tu je da zdvojiš; nemaš nikakove utjehe, jer je zemlja samo »zemlja ekspijacije, ekspijacije nametnute, otajstvene, i kojoj uzroka ne znamo. Mračno mučilište, gdje su samo prisiljeni osudnici« (L. Roure, Le merveilleux spirite, 302). Kako li nam drukčije prikazuje katol. Crkva ovozemni život! Njoj je po objavi ovaj život doba kušnje, pripreve, posvećenja.

Spiritizam ne traži, da se borimo protiv svojih loših strasti; njemu je život blaga šetnja; popustljiv je prema tijelu (Kardec, L'Évangile selon le Spiritisme, 267). Zato mu je i ženidbena nerazriješivost protiv zakona naravi i ljudi je mogu izmijeniti (Cardec, Livres des Esprits, n. 697). On nijeće vječnost kazni, te to opravdava kao i

*) Njegovo je pravo ime L. D. Rivail; rodio se 1804. u Lyonu, bio učitelj Pestalozzijev i umro 1869.

deizam: »Bog je predobar, da bi za uvijek kaznio čovjeka«. Dakle čovjek može zbaciti Boga svojim grijehom, a Bog njega za to ne može zbaciti. Po spiritizmu se duhovi automatično čiste, te se u svom seljenju samo dižu; najgore, što im se može dogoditi, jest da ostanu u istom stanju.

A čudorednost? Da li je od Boga, koji joj daje sankciju? Po spiritističkoj je nauci čovjek autonoman kao i u modernom racionalizmu. Sankcija mu je razum i čovječja čast.

Što je čovjek? Da li njegova duša nastaje po sebi? da li je čest općenitog božanstva? imaju li životinje dušu? Tu su spiritistički odgovori u protuslovlju međ sobom; ali obično su plodovi agnosticizma.

Što je s dušom iza prve smrti? Neko je doba u nejasnosti, te se lagano snađe u novom stanju, dokle konačno iza više utjelovljenja i smrti ne postane sasama nećutljivom (Cardec, ib. n. 161, 163, 186). I to je budistički kvietizam.

Cardec doduše govori i o zlobnim duhovima, koji se javljaju u spiritističkim sjednicama, ali to su duše zlih ljudi. On ne priznaje davanja ni anđela.

Kako se spoji duša s materijalnim tijelom pri utjelovljenju? Na to Cardec odgovara: »Veza, koja spaja duh s materijom tijela, jest perispirit. On je polumaterijalan, posrednje između duha i tijela i preko njega djeluje duh na tijelo i obratno« (ib. n. 135, 257). Ovu je teoriju spiritizam pozajmio u engleskog filozofa Rudolfa Cudwortha (1617.-1688.). »Ova je teorija malo na čast duhovima i njihovoj oštirini uma. Tu si moramo zamisliti supstanciju, koja je u isto doba prostorna i neprostorna, izražena oblikom i bez oblika, materijalna i nematerijalna« (Roure, o. c. 315).

Spiritizam zabacuje pakao, a ne poznaje ni nebo u kršćanskom smislu. Jednako zabacuje sv. sakramente, episkopat i papinstvo, uopće Crkvu i svaku vlast od Boga. Svugdje zastupa naturalizam s nešto misticizma.

U glavnom se s ovom naukom slaže i drugi poznavalac spiritizma Rus Aksakov. Ovaj dapače ovako sudi o modernom spiritizmu: »On upotpunjuje, te je kruna *monističke filozofije*, koja si više manje otvara nove puteve kao nazor na svijet« (Animismus und Spiritismus II. 752).

Oehlhaber (Die Toten leben, 45) daje o odnošaju spiritizma prema kršćanstvu ovaj »résumé«, kako je diktirao duh J. Tomfohrde: »Čovjek doznaje za svoje dužnosti po vlastitom instinktivnom čuvstvu, a na to ga navode i njegovi duhovi čuvari. Tvoj je vlastiti opstanak, te si upamti, prijatelju, jedinstven i nerazdijeljiv. On je postepeni i napredni razvitak, a vječni i nepromjenljivi zakoni, kojima je podvignuto sve što postoji, djeluju na sve jednakim načinom. Tu nema milijenika ni iznimnih klasa. No niti se zna, koga kazni poradi zastrašivanja, koje nije mogao da izbjegne. Začarani ljudi neka razmišljaju

o teološkim moždanskim utvarama, mi se bavimo praktičnim životom«. Zatim iznosi svoje vjerovanje, koje nema dogmatskih istina, nego samo čudoredna pravila. Prvo glasi: »Časti i ljubi Boga, svog oca«. Daljna pravila govore o ljubavi k bližnjemu, o brizi oko zdravlja, izobrazbi uma, duhovnom napretku i poštenju. Zadnje je pravilo: »Opći s duhovima pomoću molitve i češćeg saobraćaja« i onda ova uputa: »Ne haj za crkvene odredbe; ne pusti se vezati vjerskim naukama, koje se protivne tvom umu. Nikakova objava nije doslovna, konačna, ni nepromjenljiva istina. Ne priznaj u tome nikakova auktoriteta osim onog zdravog razuma«.

Na ovo se eto u glavnom svodi spiritistički »credo«, kako su ga prikazali Cardec, Aksakov i Ohlhaber. Dakako, ima i drugih pojedinačkih izjava, koje se katkada slažu s kršćanskom naukom. No to su sitna stalca u šumi protivnih izjava.

Može li dakle naša katolička Crkva dozvoliti, da njezini vjernici prihvate protukršćanske nazore? To bi značilo, da Crkva ne odgovara svome zvanju te joj je sve jedno, hoće li njezina djeca vjerovati Bogu Kristu, pokoravati se njezinu auktoritetu, primati svete sakramente i t. d. To je nemoguće. Zato je ona i osudila spiritizam.

2. Ima i drugi razlog, zašto katolička Crkva zabranjuje spiritizam: *on potkapa čudorede*.

U spiritizmu je bilo mnogo prevara. Tako je g. 1902. raskrinkana Ana Rothe*). Slično Eusapia Paladino i više njih. M. Remy veli, da je od 10 medijuma 8 hinitelja i sljepara (Spirites et Illusionistes, p. 50). On je 29 g. proučavao spiritizam i sudjelovao pri kušnjama, pa zaključuje, da je od 100 spiritističkih pojava 50 prijevara, 40 po sto potieče od fizičkih ili naravnih, 5 ili 10 po sto preko naravnih uzroka. Nema sumnje, da sugestije i halucinacije učesnikâ lako omogućuju svijesne i nesvijesne prevare. No ipak je sigurno, da se u spiritističkim sjednicama javljaju i duhovi. Jesu li to duhovi pokojnika?

Aksakov jamči, da gotovo nikada ne možemo znati, s kojim duhom imamo posla (o. c. II, 642), te nadodaje: »Nikad nijesam još dobio spiritističko pripoćenje, za koje bih mogao kazati, od kojega je duha**).

Još gore. Ti su duhovi zlobni. Tako piše francuski spiritista Anatole Barthe: »Ovi su dusi s katolicima katolici, s protestantima protestanti, sa židovima su židovi, dapače s materijalistima su mate-

*) Ipak su o njoj pisali »Psychische Studien« 1904: »Sie erleichterte das Gelingen der Apporte dadurch, dass sie die zu apportierenden Gegenstände an ihren Körper verborgen hielt, weil sie wusste, dass Apporte in der Nähe befindlicher Gegenstände leichter gelangen als solche entfernter.« s 279

***) Grof je Perovsky 25. okt. 1921. dobio u spiritističkoj sjednici ovaj odgovor: »Nema dušâ pokojnikâ«, a drugi put i ovaj: »Pokojnici se nikada ne javljaju u sjednicama«. (La revue catholique, Bruxelles 1923, br. 19).

rijalisti. Stoga moramo one, koji hoće da opće s duhovima, bez prestanka opominjati, da budu jako na oprezu glede toga, što im ova bića saopćuju. Jer često im to najdraže, da nas utvrde u našim zabludama ili da nas, kad smo u dvojbi, uprave na krivi put. Nikada ne valja zaboraviti, da se tu izlažemo neposrednom utjecaju nepoznatih bića, koja su često tako podmukla, tako opaka, da ih nikada ne možemo dosta sumnjivim držati«. (Livre des esprits, p. 2).

Isti Barthe iznosi i druge pogibelji spiritizma: »Doživio sam više primjera teških bolesti, mahnitosti, nenadane smrti uslijed lažnih objava ovih duhova« (o. c. str. 2). Aksakov pripovijeda, kako se jedan protestanski pastor kod Oksforda bavio spiritizmom, te su duhovi pisali rukom nevine djece kao tobože duh njegove pokojne žene: »Na početku piše stol uvijek pobožna mjesta iz sv. Pisma, a iznenada eto strašne psovke na Boga i najprostije besramnosti, tako te se nesretni suprug uvjerio, da mu se cijelo vrijeme zao duh rugao, a on je mislio da mu govori pokojna supruga« (Psych. Studien 1901, 392). G. 1883. je u engl. časopisu »Light« (str. 124) pisao neki suradnik: »Vidio sam, gdje su ovi duhovi pisali najgroznije kletve i to rukom ljudi, koji bi prije umrli, nego bi samo tako govorili«.

Ima slučajeva požarâ, ludila, svakojakih rodoskvrnstva i ženidbene nevjere, krađa, ubojstva i slično, na što je medijume ili učesnike naveo spiritizam, kako to crtaju ugledni spiritiste. No to bi nas nabranje daleko zavelo. Jedno je pak najobičnije zlo osobito po velikim gradovima, da su dosta brojni kandidati ludnica — spiritiste, a još brojniji oni — sudova. Uz to spiritizam širi u naše doba kod viših slojeva skeptičizam, kod nižih sujevjerje i još više apatiju za svaku vjeru i moral.

Grof Perovsky se dugo i znanstveno bavio spiritizmom, te je lani obielodanio svoj sud o tome u »La revue catholique des idées et de faits« (Bruxelles br. 17, 18, 19) i zaključuje ovako: »Kako li je mudra zabrana katoličke Crkve na tom polju, gdje je već previše ljudskih umova potonulo! Da su se ti umovi prilagodili njezinoj mudroj zabrani, ti bi nesretnici bili očuvali svoj um neoštećen i ne bi bili ništa doprinijeli tom moćnom izvoru zabludâ i — prečesto — pravom zagluplivanju ljudi« (br. 19, str. 8).